

Сергій ЮРІЙ, Людмила АЛЕКСЕЄНКО

ФІНАНСОВА ОСВІТА В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ: ВИТОКИ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття присвячена 100-річчю Фінансової академії при Уряді Російської Федерації.

The article is devoted to 100-anniversary of the Financial academy at Government of the Russian Federation.

Епоха постіндустріального суспільства з інформаційною економікою змінює вимоги до системи освіти, тому підготовка фахівців у сфері економіки і фінансів, що володіють фундаментальними знаннями і практичними професійними навичками, вимагає формування креативної педагогіки, розвитку активної пізнавальної діяльності студентів, переходу на особисто-орієнтоване навчання.

Освітнє середовище має реагувати на виклики сучасності. У бізнесі діє правило: здивувати ринок дуже складно, але все-таки можливо. Зміна ідеології підготовки фахівців фінансово-банківської сфери потребує формування інформаційно-освітнього середовища на основі розробки новітніх освітніх стандартів і програм навчання. Це зумовлює підвищені вимоги до системи управління навчально-виховним процесом, формування дослідницьких навичок у студентів, а також прагнення постійно освоювати нове.

Практичне втілення в життя вимог Болонської декларації і перехід на дворівневу систему освіти викликає дискусії в більшості постсоціалістичних країн, зокрема в Російській Федерації. Вважаємо своєчасним ознайомлення зі становленням фінансової освіти на прикладі флагмана – Фінансової академії при Уряді Російської Федерації, яка

донедавна іменувалася Московським фінансовим інститутом, створеним у результаті об'єднання двох вищих навчальних закладів: Московського фінансово-економічного інституту і Московського кредитно-економічного інституту.

Становлення фінансової освіти розпочалося у Росії в XVIII столітті. Підготовка фінансистів велася переважно в межах “комерційної освіти”. Поняття “комерція” охоплювало торгівлю, промисловість, транспорт, грошовий обіг і кредит. В середині XIX століття спостерігалася звуження цього поняття і наближення до визначень “торг”, “торгівля”, “торгові обороти”. В огляді викладання Московського комерційного інституту за 1908/09 навчальний рік банківська і страхова справа іменувалися “галузями комерції” і “галузями комерційних знань”.

Друга половина 90-х рр. XIX століття супроводжувалася бурхливим торговим і промисловим зростанням, розквітом приватного підприємництва, динамічним розвитком банківської системи. Фінансова стабілізація, що наступила в результаті введення металевого грошового обігу, заснованого на золоті (“золота реформа”), сприяла зростанню ролі фінансистів. Засновником освітянських реформ був граф С. Вітте, якого призначили

міністром фінансів після “страшного голодного 1891 р. – найбільшого неврожаю у Росії, що мав місце в другій половині XIX сторіччя”. У Положенні про комерційні навчальні заклади, підготовленому за ініціативи С. Вітте, поряд із загальноосвітніми предметами (Закон Божий, історія, географія, математика тощо) в училищах вивчали політичну економію (у т. ч. основи науки про фінанси і банківську справу), теоретичну і практичну бухгалтерію, комерційну географію та ін. дисципліни.

Система комерційної освіти знайшла підтримку ділових кіл Росії. Фінансові і банківські установи, промислові компанії, окремі підприємці субсидювали комерційну освіту, усвідомлюючи її перспективність. Тому фінансово-банківський напрямок розглядався як ключовий в навчальному процесі вищих комерційних навчальних закладів. Зауважимо, що ні в Московському, ні в Санкт-Петербурзькому університетах не було економічних факультетів, а фінансово-економічні дисципліни вивчалися на юридичних факультетах. Випускники юридичних факультетів одержували достатню теоретичну і правову підготовку, яка дозволяла їм займати відповідальні посади в державному апараті і у фінансово-банківських установах.

Про професіоналізм викладання свідчить поєднання лекційних курсів з практичними заняттями, семінарами, системністю “бесід зі слухачами”, а також різноманітність тематики дипломних робіт. Не менш професійно у Московському комерційному інституті викладали предмет “Банківська справа”; до переліку тем якого входили такі: “Емісійні банки найважливіших держав”, “Селянський поземельний банк”, “Іпотечні банки”, “Організація французького банку”, “Кредитні і ощадні товариства”, “Курси і курсові бюлетені”, “Облікова операція”, “Депозитні банки і торгові операції” та ін.

Самовіддана і творча праця професорсько-викладацького складу університетів, комерційних інститутів та інших вищих навчальних закладів створила основу для формування спеціальних вузів, що почали

підготовку спеціалістів для фінансової і кредитної сфери.

На початку XX ст. Ю. Ларін у праці “Приватний капітал в СРСР” зазначив, що до революції 1917 р. капіталісти були поділені на розмежовані між собою групи, кожна зі спеціальною сферою діяльності: банкіри, фабриканти, внутрішні оптові торговці, експортери тощо. У післяреволюційній Росії сформувався “новий тип капіталіста, з надзвичайною динамікою маневрування капіталом, що є відразу і фінансистом, і оптовиком, і явним чи прихованим організатором промислової продукції”.

Московський фінансово-економічний інститут заснований у 1918 р. і перший набір склав 280 чоловік, більшість з яких мали середню спеціальну і навіть вищу освіту. Навчання здійснювалося по триместрах і навчальний план передбачав вивчення загальноекономічних, фінансових, юридичних дисциплін, при цьому особлива увага приділялася рахівництву і банківській справі. Завідувач кафедри “Грошовий обіг і кредит” проф. З. Атлас, який опублікував перший радянський підручник “Гроші і кредит при капіталізмі та в СРСР”, завжди звертався до аспірантів із проханням: “Не поспішаєте, використовуйте можливість вивчити праці з економіки, грошового обігу і фінансів”. Зауважимо, що хоча практика вимагала підготовки фінансистів-економістів, проте ідеологічні зусилля керівників комуністичного суспільства були спрямовані проти подальшого розвитку товарно-грошових відносин, а тому в середині 1920-х рр. інститут намагалися закрити.

Розпорядженням Ради Міністрів СРСР від 11 вересня 1946 р. і наказом міністра вищої освіти СРСР від 17 вересня того ж року Московський фінансово-економічний інститут і Московський кредитно-економічний інститут були об’єднані в Московський фінансовий інститут (МФІ). Із самого початку визначалося, що МФІ буде навчальним закладом першої категорії. У 1947 р. на прохання Міністерства оборони з метою підготовки фінансистів для служби в Збройних

Силах був відкритий Військовий фінансово-економічний факультет.

Новий етап у житті вузу пов'язаний з початком перебудови в 1985 р., оскільки в цей період значно зріс контингент студентів, розширився діапазон навчальних програм і вуз перейшов на визнану у світі багаторівневу систему підготовки кадрів.

25 січня 1991 р. Кабінет Міністрів СРСР прийняв Постанову про перетворення Московського фінансового інституту в Державну фінансову академію. Досягнутий інституцією високий статус у підготовці фахівців вимагав системного перегляду навчальних планів і програм, вивчення нових дисциплін, таких як "Основи підприємницької діяльності", "Стратегія інноваційної діяльності", "Ринок цінних паперів і біржова справа", "Правові основи діяльності податкових інспекцій", "Історія російського підприємництва" і ін.

7 жовтня 1992 р. Президент Російської Федерації підписав Указ про перетворення Державної фінансової академії у Фінансову академію при Уряді Російської Федерації.

Фінансова академія здійснює підготовку фахівців вищої кваліфікації з найважливіших спеціальностей для становлення ринкової економіки; є центром перепідготовки і підвищення кваліфікації керівних кадрів і фахівців з фінансово-банківського профілю, підготовки науково-педагогічних кадрів; здійснює функції Всеросійського учбово-методичного об'єднання; виконує наукові дослідження в сфері фінансів, обліку і світової економіки; здійснює за завданням федеральних органів експертно-аналітичну роботу. Академія є потужним науковим центром, проводить експертизу кандидатських і докторських дисертацій і присуджує відповідні учені ступені.

Науковці Академії є авторами підручників, фундаментальної енциклопедичної і монографічної літератури, наприклад, трьохтомник "Банківська система Росії", "Банківська енциклопедія".

Діяльність високопрофесійного педагогічного колективу дає змогу готувати фахівців в сфері економіки і фінансів, що

володіють фундаментальними знаннями і практичними професійними навичками. Золотими літерами в історію Фінансової академії вписані імена М. Азарха, М. Атлас, С. Барнгольц, М. Бора, В. Геращенко, М. Ровінського, Д. Молякова, І. Шера.

Особливо зворушує дбайливе ставлення до своєї історії, глибока повага до старших поколінь, до своїх учителів, оскільки вони створили фундамент для нинішніх і майбутніх успіхів всієї Академії і кожного з її випускників. В гімні вузу є рядки:

Стала ти могутньою і гордою,
але традицій нерозривна послідовність:
Те, що почалося Церковною Гіркою,
Назавжди зуміємо зберегти!

Фінансова академія залишається потужним науковим та навчально-методичним центром Російської Федерації. На її базі діє Навчально-методичне об'єднання вузів з освіти в сфері фінансів, обліку і світової економіки (НМО). Ректор Фінансової академії М. Ескіндаров констатує, що нині "викристалізувалися поняття "людський капітал", "соціальний капітал", у структурі яких варто детермінувати складову, що формується в процесі одержання вищої освіти". НМО аналізує і дає висновки про доцільність підготовки фінансистів-економістів у державних і недержавних вищих навчальних закладах.

Модернізація освітнього процесу у Фінансовій академії при Уряді Російської Федерації визначає стратегію і конкретні напрямки підготовки і реалізації освітніх програм, спрямованих на формування у випускників здібностей генерувати нові ідеї, працювати у мінливому конкурентному середовищі, розкриває можливості удосконалення науково-дослідної роботи, систем бізнес-формувань, запровадження новітніх інформаційних технологій, сучасного менеджменту в управлінні навчальним процесом.

Література

1. Думный В. В. Истоки финансового образования в России // Вестник Финансовой академии. – 1998. – № 4. – С. 16–27.

2. Витте С. Ю. Воспоминания. Детство. Царствования Александра II и Александра III. (1849-1894). Том III. – Л.: Государственное издательство, 1924. – С. 297–298.

3. Ларин Ю. Частный капитал в СССР. – М-Л: Государственное издательство, 1927. – С. 328.

4. История Финансовой академии при Правительстве Российской Федерации. 60 лет со дня основания МФИ / Под общ. ред. ректора Финансовой академии А. Г. Грязновой. – М.: Финансы и статистика, 2006. – С. 161.

5. Грязнова А. Г. Наша история и современность // Вестник Финансовой академии. – 1998. – № 4. – С. 6–15.

6. Эскиндаров М. А. Экономическое образование: вчера, сегодня, завтра. – М.: Изд-во "Видарт", 2008. – С. 17.

7. Современные образовательные технологии при реализации программ непрерывного образования (колледж-вуз): Сборник научных статей / Под ред. проф. Б. М. Смитиенко, доц. Комиссаровой. – М.: Финакадемия, 2008. – 108 с.

8. Теоретические и методические проблемы инновационной системы образования в Финансовой академии при Правительстве Российской Федерации: Монография. – М.: Финакадемия, 2008. – 276 с.